

А. Л. ЄСИПЕНКО

КАМ'ЯНА СОКИРА З СЕЛИЩА ВАЖНИЙ

В 1952 р. вчитель Березівської¹ школи (Біляївського району, Одеської області) Р. Я. Валігурський приніс у Одеський державний археологічний музей кам'яну сокиру, знайдену учнями. За його повідомленням вона була знайдена на зораному полі за 1200 м на південь від селища Важний. Разом з сокирою були підібрані речі з бронзи, можливо прикраси, які на жаль були загублені.

Знахідка являється рідкою, а можливо, і єдиною для південної степової смуги і вже через те являє собою істотний інтерес. Аналогічні знахідки до цього часу не були зареєстровані на цій території. Наприклад, досить широкі наукові археологічні фонди Одеського державного археологічного музею, які існують більше як 130 років, не мають в своєму складі жодної подібної пам'ятки з території Північного Причорномор'я, відсутні також вказівки на подібні пам'ятки в архівних документах і у виданнях музею.

Сокира має досить великий розмір, її довжина—15,5 см, ширина полотна—до 8 см. Зроблена сокира з сірого твердого каменю (рис. 22).

Поверхня сокири відполірована до блиску. Поліровці піддана вся поверхність знаряддя, в тому числі і поверхня отвору, який служив для насадження на держак. Можливо, що поверхня отвору відполірувалась в процесі використання сокири за призначенням, шляхом довгочасного тертя об держак. Круглий просвердлений отвір знаходиться ближче до обуха сокири і має діаметр—3,1 см, глибина цього отвіру—7,9 см. Грані отвору спрацьовані внаслідок стикання з держакком в процесі виробничого використання знаряддя. Спрацьованість значніша з тієї сторони, яку ми рахуємо внутрішньою, тобто повернуту до людини під час використання сокири в ділі, з зовнішньої—менше. На обусі мають місце незначні вибоїни. Внутрішня і зовнішня поздовжні сторони нижче отвору придбали форму гострого трикутника або клина, звернутого гострим кінцем вниз, де їх вершина зливається з лезом; верхньою основою цих сторін є отвір, вірніше нижня овальна стінка отвору. Полотно сокири, її ліва і права сторони, відділяються від обуха, вірніше від тієї частини знаряддя, яка прилягає до обуха, як би валом, що утворюється внаслідок сточування нижньої й верхньої частин сокири, який проходить від однієї грані отвору по його лінії. Але цей «валик» різко не виділяється над поверхнею сокири. Верхня частина сокири, що прилягає до обуха, по формі нагадує собою конус. Якщо прийняти «валик» за лінію, що

¹ С. Березівка лежить за 20 км на північний захід від м. Одеси.

розділяє сокиру на її нижню і верхню частини, то довжина нижньої частини буде рівнятися 11,5 см, верхньої—5 см. Розріз обуха наближається до яйцеподібної форми. Овальне лезо досить гостре, на ньому простежуються значні сліди спрацьованості. Речі такого роду, як описана сокира з селища Важний, відомі в археологічній літературі під назвою сокири-молота.

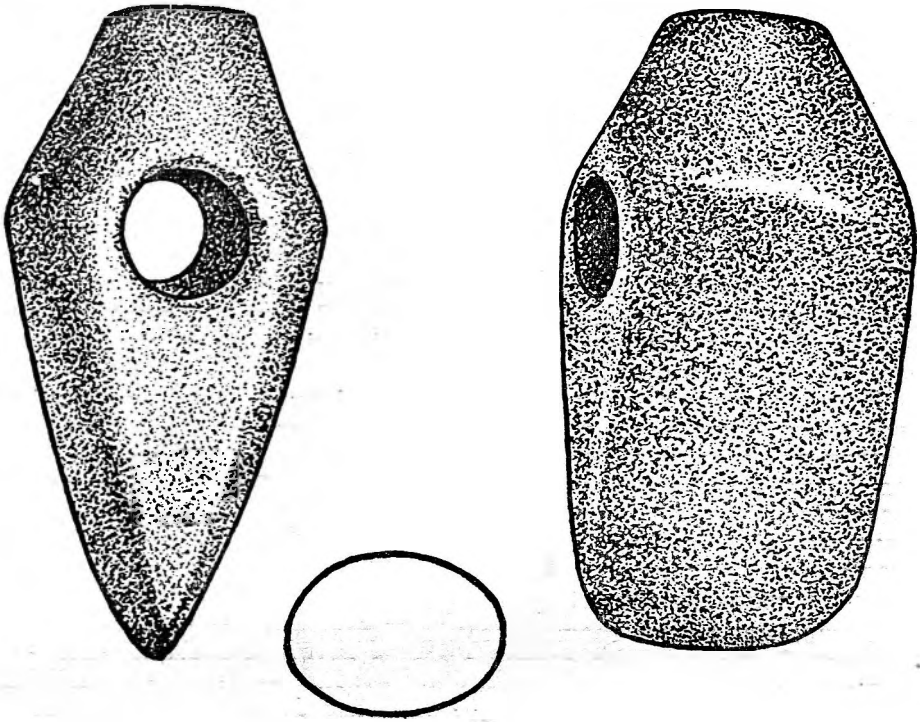

Рис. 22. Кам'яна сокира з селища Важний.

Подібні кам'яні шліфовані з просвердленим отвором сокири відомі з території Придніпров'я: наприклад, великих розмірів молот-сокира, як його визначили Б. Н. та В. І. Ханенко і який вони відносять до неолітичного періоду кам'яного віку, походить з «Катеринославської губернії»² (більш точної вказівки на місце знахідки нема). До цієї форми наближаються ними же опубліковані два інші молоти—сокири з темно-зеленого каменю. Один з них відмічений в с. Ташлик (Черкаської області), другий—в с. Пастерським (Чигиринський район, Черкаської області)³, але в порівнянні з нашим значно меншого розміру. Схожі сокири (з діориту) зареєстровані на території Єгорівського повіту Рязанської губернії⁴, а також в с. Раковичі, Радомиського району, Житомирської області; останній зроблений з сірого каменю⁵, його довжина —

² Б. Н. та В. И. Ханенко, Древности Приднепровья, вып. I, Киев, 1899, стор. 8, п. 14, табл. 11—14.

³ Там же, стор. 7—8, п. п. 2, 6, табл. 11—2, 6.

⁴ А. С. Уваров, Археология России, т. II, стор. 17, п. 196, табл. XIV—196.

⁵ М. Макаревич, Випадкові знахідки в с. Раковичах, Радомиського району, Житомирської обл. Археологія, т. I, Київ, 1947, стор. 175, рис. 1—10.

11,8 см. Крім того, сокиру-молот, яку автор відносить до часу бронзи, знайдено біля с. Кропивінців, Роменського району, вона зберігається в роменському музеї⁶.

До уже перерахованих слід додати сокиру-молот, що була виявлена на полі в с. Вербилово Беренського району, Воронізької області, місцевими колгоспниками і передана учасникам археологічної експедиції, що проводилась Воронізьким університетом і Краєзнавчим музеєм на території Середнього і Верхнього Дону⁷, і сокиру-молоток, відмічену близько с. Підвисле Нижнедевіцького повіту Воронізької губернії, на березі р. Ублі. У цієї сокири було не закінчено свердління отвору для насаджування на держак⁸. Велика за розміром, кам'яна сокира-молот (базальтової породи) зафіксована в околицях містечка Сміла (Київська губ.), а друга, менша по розміру,—на Волині⁹.

Отже, всі подібні речі, як ми бачимо, відомі до цього часу, були знайдені в більш північних районах в порівнянні з знахідкою сокири, біля селища Важний.

Приведені аналогії, взяті нами з археологічної літератури, стверджують той факт, що ця знахідка є рідкісною, а може єдиною з території степової причорноморської смуги, в усякому разі, на захід від Дніпра

⁶ Антропология, т. III, Київ, 1930, стор. 208, рис. 2.

⁷ А. Н. Москаленко, Памятники эпохи бронзы на Верхнем и Среднем Дону, КСИИМК, XIII, 1952, стор. 102, рис. 32—1.

⁸ ИАК, вып. 43, 1911, стор. 78—79, рис. 69.

⁹ Курганы и случайные археологические находки близ м-ка Смелы, Петербург, 1887, стор. 142—143, п. п. 1 та 5, табл. XVI—4, XVII—1.